

ཚན་རིག་གི་བྱུང་རབས།

History of Science

Dr. Werner Nater, Project Manager "Science meets Dharma", Tibet Institute Rikon, Switzerland

Science begins with the cultivation of land: **Geometry/Mathematics**
ས་ཤིང་འདེབས་ལས་དང་མཉམ་དུ་ཚན་རིག་འགོ་འདྲེན་གསལ། དབྱིབས་ཅིས་རིག་པ། ཡང་ཅིས།

Source of Western science: Greece culture
ཚན་རིག་གི་འབྱུང་ཁུངས་ནི་རྒྱ་རི་སིའི་རིག་གཞུང་རེད།

Many influences by cultures of Egypt, Indus, Sumer. Some of very important cognition came to Greece from the near and far orient through military campaigns (Alexander the Great 356 – 323).

ཨི་རི་པ། ཨི་ར་ཁ་སི། སུ་མེར་བཅས་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལས་འབྲུགས་རྒྱུ་མང་པོ་བྱུང་བ།

ངས་ཤེས་གཤམ་ཚན་ཞིག་གྱི་རི་སི་ནས་འཇར་མེད་མེ་ལི་ཡའི་ཉེ་འགྲམ་དང་ཐག་རིང་ནས་དམག་གི་ལས་འགུལ་ (ཁྱི་ལོའི་སྤོན་ 356 - 323 བཅན་པོ་ཨི་ལེག་ རོན་ཏན།) བརྒྱུད་སླེབས་པ་རེད།

Socrates together with Plato and his student Aristotle laid the foundation of Western philosophy and the Western way of thinking.
སོ་ཤི་རེ་ཉེ་མཉམ་དུ་མི་ལོ་ཤོ་དང་ཁོང་གི་སློབ་མ་ཨི་རེ་སི་ཤོ་ཏལ་ལྷན་དུ་རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྷ་སྲུབ་དང་རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་བསམ་སློབ་གཏོང་སྤངས་རྒྱུ་ལེན་བཟུགས་པ་རེད།

Science spread out from Greece mainly to Italy, France, Spain, Germany Switzerland, Netherlands England and Poland.

ཚན་རིག་གྱི་རི་སིའི་ནས་གཙོ་བོ་ཨི་ར་ཡི། བ་རྒན་སི། སི་པན། འཇར་མེ་ནི། སུ་མེ་ཇོ་ལེ་ལྷ། རེ་ལྷ་ལེ་ལྷ། དབྱིན་ཡུལ། མོ་ལེ་རྒྱ་བཅས་ནང་དང་ཁུལ་བྱུང་བ་རེད།

Once established in Europe science scattered over the whole world. First to North and South America by conquest in the 15th and 16th century, to Africa by colonisation in the 17th and 18th century and finally globalization in the 20th century brought Western science to each corner off he world.

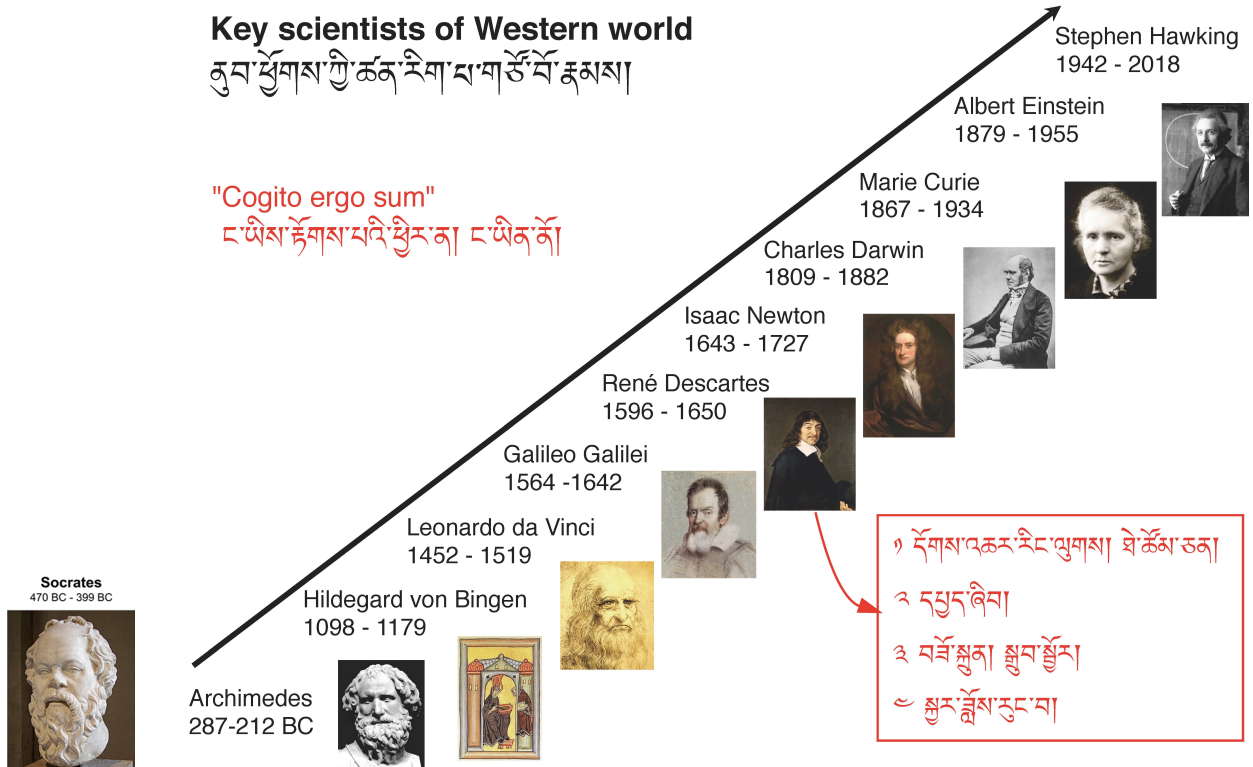
ཡུ་རོབ་ནང་ཚན་རིག་གཏན་འཁེབས་ཚགས་རྗེས་འཇར་མེད་ཡོང་ལ་ཁུལ་པ་རེད། དེ་ཡང་ཐོག་མར་དུས་རབས་ 15 དང་ 16 ནང་ལྷོ་རྒྱལ་ཨ་མི་རི་ཀ་ནང་དབང་སྒྲུབ་ གྲུས་པ་ལས་དང། ཨ་མི་རི་ཀའི་ནང་དུས་རབས་ 17 དང་ 18 ནང་མི་སེར་སླེལ་ཡུལ་གསལ་དུ་འདྲེན་གསལ་པ་ལས་དང། ཐམའ་མར་དུས་རབས་ 20 ནང་གོ་ལ་གཅིག་ གྱུར་གྱིས་གོ་ལ་མཐའ་དབུས་ཡོངས་རྫོགས་སུ་རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚན་རིག་དང་བ་རེད།

The most important Western key scientist are mentioned in the picture below
གཤམ་དུ་རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚན་རིག་གཙོ་བོ་རྣམས་འདྲ་པར་ནང་འགྲེལ་བཞེད་གྲུས་ཡོད།

Key scientists of Western world

རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚན་རིག་གཙོ་བོ་རྣམས།

"Cogito ergo sum"
ང་ཡིས་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་ན། ང་ཡིན་ནོ།

1 རོགས་འཆར་རིང་ལུགས། ཐོ་ཚོམ་ཅན།
2 དབྱེད་ཞིབ།
3 བཅོ་སྒྲུབ། སྲུབ་སྦྱོར།
4 སྲུབ་སྒྲོལ་རུང་བ།

The Project "Science meets Dharma"

ནང་ཚོས་དང་ཚན་རིག་འབྲེལ་ལམ་གྱི་ལས་གཞི།

His Holiness the Dalai Lama initiated on June 15th 1998 and mandated the Tibet Institute Rikon:

ཧོ་ཞོང་ས་མཚོག་ནས་སྤེལ་ལོ་ ༡༩༩༨ ཟླ་བ་ ༦ པའི་ ཚེས་ ༡༥ དབུ་འཇུག་ས་མཚོག་པ་དང་རི་ཀོན་ཚོས་འཁོར་དགོན་པར་འགན་འཁུར་གནང་།

"Young Tibetan monks should in a 4-years cycle made familiar with Western science in addition to their monastic duties. The knowledge that they acquire in this study, they will then pass down to the Indian monasteries and one day to Tibet."

དགོ་འདུན་པ་གཞོན་སྐྱེས་རྣམས་ནས་དགོན་པའི་སློབ་གཉེར་གྱི་སྟེང་དུ་ལོ་བཞིའི་རིང་རྒྱབ་སློབ་གྲི་ཚན་རིག་ལ་རྒྱས་ཡོད་གནང་གྱུ་དང་དེ་ནས་ཁོང་རྣམས་ཀྱི་སྤྱངས་པ་དེ་རིམ་པས་

རྒྱ་གར་གྱི་དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ནང་དུ་བརྒྱུད་འབྲིང་དང་དེ་ནས་ཉིན་གཅིག་བོད་ལ་འབྲིང་གྱུ།

ལས་གཞིའི་རིམ་བ་དང་པོ། ༢༠༠༡ ནས་ ༢༠༡༡ (First phase of the project: 2001 to 2011)

གྲ་བཙུན་འདེམས་སྐྱབས་གིས་ལོ་བཅུའི་རིང་། སློབ་སྦྱོང་གྲངས་བརྒྱམས། ༣༠༠

དགོན་སྡེ་ཁག་བརྒྱུད། བྱང་ཆུབ་ཚོས་སྤྱིར་དཀའ་ལྔ་ལྟར་དང་བྱང་ཆེན་འབྲས་སྤྱད་སློབ་གསལ་སྤྱིར་དང་སློབ་མང་། སེ་ར་བྲེས་དང་སྤྱད། བགྲིས་སྐྱབས་པོ།

ཚ་སློབ་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་གྲངས་ ༥༠ ། འཛིན་གྲྭ་ ༣ །

ཉིན་རེའི་དུས་ཁོམ་ཚུ་ཚོད་གཅིག་གསུམ་གཉིས།

སློབ་ཚན། ཨང་ཅིས། དངོས་ཁམས་རིག་པ། རྣམ་སྐྱོར་རིག་པ། སྐྱེ་དངོས་རིག་པ། དབྱིན་རི།

ལས་གཞིའི་འགྲུར་འགྲོས་རིམ་བ། ༢༠༡༢ ནས་ ༢༠༡༤ (Transition phase of the project: 2012 to 2014)

ལས་གཞིའི་རིམ་བ་གཉིས་པ། ༢༠༡༥ ནས་ ..... (Second phase of the project: 2015 to .....)

ཚོས་རིག་ལྡན་ཁང་དང་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་རྒྱུད་འབྲེལ་གྱིས་སློབ་ཚན་སློབ་སྦྱོང་གི་སྤྱི་བཅའ་འགོད་ཐོག་རོགས་པན་ལུ་རྒྱ།

དགོ་ཆུན་འོས་སློབ་དང་སློབ་སྦྱོན་སྐབས་གོ་སྐྱོད་ལུ་རྒྱ།

སློབ་འབྲིང་གི་ལོ་བྱུང་ཐད་རོགས་པན་ལུ་རྒྱ།

སློབ་འབྲིང་འོས་ཤིང་འཚམས་པ་ཡོང་བའི་ཆེད་མཐུན་འགྲུར་བྱེད་པ།

ཚན་རིག་གི་རོ་སློབ་ཟབ་སློབ་གོ་སྐྱོད་ལུ་བཞེད་ཡོད། (Organizing Science Introduction Workshops)

བདུན་རེར་ཟབ་སློབ་དང་བསྐོ་སྤྱོད་གོ་སྐྱོད་ལུ་རྒྱ། (Experience of Science meets Dharma)

རང་བྱུང་ཁམས་ལ་རྟོག་ཞིབ་ནན་པོ་བྱེད་པ།

ཚད་འཇུག་གི་གྲངས་ཐོར་དབྱུང་ཞིབ་བྱེད་པ།

དཔེ་གཞུགས་བཞེད་འཇུག་ཡང་ན་ཨང་ཅིས་ཐོག་མཚུངས་བསྐྱར་གྱི་ལམ་ནས་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་གྱི་ཁྱད་ཚོས་ལ་ཚོད་དཔག་བྱེད་སྐབས་པ།

ངོས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལ་རྒྱབ་སློབ་གྲི་ཚན་རིག་དང་ཤར་སློབ་ཀྱི་ལྷ་སྒྲུབ་གཉིས་རྒྱུ་དུ་

འབྲེལ་ནས་གང་ཟག་ཆ་ཚང་བ་དང་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་སྐྱབས་སུ་བྱེད།

མེས་གཞུགས་དང་ཤེས་བཞིན་གྱི་པ་རོལ་ན་ཅི་ཞིག་ཡོད་མེད་དང་།

དོན་དངོས་ཐོག་ཅི་ཞིག་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན་པ་དང་ང་ཚོ་གང་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་

གང་ལ་བརྟེན་ནས་ཡིན་མིན་བཅས་ཀྱིས་ངོས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་པར་འབེལ་བར་བྱེད།

ཡ་ཏུ་ལའི་སྐྱེས་པ། (The Dalai Lama)

"It seems to me that Western science and Eastern philosophy can join together to create a really complete and full-fledged human being. What in fact interests me is what is beyond matter and awareness, what really is important and what makes us what we are."

